

**BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QITUVCHILARINING KASBIY
TAYYORGARLIGINI INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA
TAKOMILLASHTIRISH JARAYONINI TASHKIL
ETISH SHAKLLARI**

Ruzimova Marjonoy Yo‘ldash qizi

Urganch davlat pedagogika instituti magistri

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada integratsiyalashgan ta‘lim, ta‘lim jarayonini tashkil qilishda integratsiyadan foydalanish, ta‘lim sifatini oshirishda integratsiyalashgan ta‘limning didaktik tamoyillarining o‘ziga xos xususiyatlari nazariy asoslangan.

Kalit so‘zlar: Integratsiya, tamoyil, integrativ dars, samara, ko‘nikma, malaka, amaliy mashqlar, rivojlanish.

**ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА
УЛУЧШЕНИЯ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАТИВНОГО
ПОДХОДА ФОРМЫ**

АННОТАЦИЯ

В данной статье теоретически обосновываются уникальные характеристики дидактических принципов интегрированного обучения, использование интеграции в организации образовательного процесса, повышение качества образования.

Ключевые слова: Интеграция, принцип, интегративный урок, эффект, умение, компетентность, практические занятия, развитие.

**PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL
TEACHERS ORGANIZATION OF THE IMPROVEMENT PROCESS
BASED ON AN INTEGRATIVE APPROACH FORMS**

ABSTRACT

In this article, the unique characteristics of didactic principles of integrated education, the use of integration in the organization of the educational process, and the improvement of the quality of education are theoretically based.

Keywords: integration, principle, integrative lesson, effect, skill, competence, practical exercises, development.

Integratsiyalangan an'anaviy ma'ruzalardan quyidagi ikki xususiyatlar bilan farqlanuvchi ma'ruza kurslarini tushunamiz:
1) material bayoni chiziqli sodir bo'lmaydi, balki muayyan tushunchalar, g'oyalari, fikrlar doirasida guruhlanadi;
2) predmetli o'quv fani tushunchalari va g'oyalari bayoni (masalan: o'lkashunoslik) o'quv fanining mos modelini qurish uchun asos hisoblangan, talabalarga asosiy yo'nalish kursidan ma'lum bo'lgan tushunchalar, g'oyalari doirasida sodir bo'ladi. Integrativ o'qitish metodi u qo'llaniladigan o'quv vaziyatlarining turlariga ko'ra turli funksiyalarni bajaradi¹:

1. Integrativ o'qitish metodining tashkil etuvchi vazifasi o'qitishning muayyan bosqichlarida bilimlarning predmetli sohalarida o'quv materialini mantiqiy tashkil etishda ifodalanadi. To'plangan empirik materialni tizimlashtirish tushunchalarni ifodalash mantiqiy operatsiyasi shaklida, tushunchalarni bo'lish asosida tuzilma ob'ektlarining tasnifi shaklida o'tkazilishi mumkin. Tuzilmaviy elementlar uchun tushunchalarni belgilashning mantiqiy operatsiyasi amalga oshiriladi. Integrativ o'qitish metodining tashkil etuvchi funksiyasi doirasida formal-mantiqiy sxemalar ko'rinishida o'quv fani yoki o'quv fanining bo'limining tuzilmasini aniqlashda foydalanilishi mumkin.

2. Integrativ o'qitish metodining metodologik funksiyasi ilmiy bilishga oid faoliyatni amalga oshirish qoidalari va tavsiyalarini ajratishda ifodalanadi. Integrativ o'qitish metodi bilish dialektikasini "Boshlang'ich ta'lim va sport tarbiyaviy ish" ta'lim yo'nalishida oliy ta'lim muassasasi ta'limi bilan uyg'un birlashtirishga imkon beradi va bu uni aniq-ilmiy metodologiya metodi sifatida tavsiflaydi. O'qitish jarayoni dialektik xususiyati o'quv materialini modellarining bilish bosqichlaridagi xronologik tahlili, turli darajalar va bilimning turli predmetli sohalarida o'quv faoliyatiga yagona yondashuvda ifodalanadi. Metodologik funktsiya o'quv jarayonida integrativ o'qitish metodini amalga oshirish doirasida vositali hamda bu funktsiyaning ifodalanishiga ko'maklashuvchi o'quv vaziyatlarini tashkil etishda bevosita ifodalanishi mumkin.

3. Integratsiyalovchi funktsiya integratsiya mexanizmini amalga oshirishda ifodalanadi. Bunda, bir tomondan, integrativ o'qitish metodi ta'lim oluvchiga bilish faoliyati jarayonining vositalarini taqdim etadi, boshqa tomondan esa bo'lajak

¹ Самсиков Сергей Алексеевич. Интегративный подход к подготовке учителей начальных классов (Логический аспект): Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 : Рязань, 2000 212 с. РГБ ОД, 61:01-13/150-9

boshlang'ich sinf o'qituvchisi "ta'limi mazmuni" tizimining alohida elementlarining o'zaro aloqadorligi usullarini aniqlaydi va bu bilan yangi sifatning-o'qitishning yaxlit jarayoni hosil bo'lishiga olib keladi. Masalan, pedagogik nazariya doirasida matematikaning tavsifi matematikani o'qitish metodikasining modelini qurishga imkon beradi. O'rganish ob'ekti sifatida "Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi" boshqa o'quv fanlari asosida mumkin bo'ladi: "Boshlang'ich matematika kursi nazariyasi", "Umumiy psixologiya", "Umumiy pedagogika", "Matematika o'qitish metodikasi" va boshqalar. Fanlardan har biri tadqiqot ob'ekti bilan o'zaro aloqalarni o'rganishning birlamchi maydoni hisoblanib, tadqiqot ob'ektini yangi mazmun bilan to'ldirib, uni boyitadi.

4. Maqsadni aniqlovchi funksiya. Maqsadni belgilash muammosi pedagogika fanining fundamental muammolaridan biri hisoblanadi. Fan maqsadi faoliyat natijasini xayolan kutish sifatida belgilaydi. Maqsad faoliyatning bevosita motivi sifatida xizmat qiladi. Didaktika sohasidagi nazariy tadqiqotlar o'quv jarayoni maqsadi modeli va ta'lim mazmuni modelining yaqin aloqasini ta'kidlaydilar. Maqsadlarning mavjudligi ularni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ta'lim mazmuni tuzilmasini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan tizimni amalga oshirishni tavsiflash imkonini beradi. Maqsadlarni belgilash bosqichi antropogen tizimlar sinfi uchun ko'proq xosdir. Bunday tizimlarning funksional-tuzilmaviy bog'liqligi berilgan tizimdagi funksiyalarning birlamchiligida belgilanadi. "Ta'lim mazmuni" tizimi elementlarini to'rt darajalar: "tanishuv", "nusxalar", "ko'nikmalar", "o'zgarishlar" bo'yicha tavsiflash o'qitish mazmuni va uning samaradorligi mezonlarini miqdor va sifatli tavsiflashga imkon beradi. Didaktikada pedagogik jarayon maqsadlarini uchta ierarxik joylashgan darajalarda o'rganish qabul qilingan: umumnazariy, o'quv material, o'quv fani. B.C.Lednev¹ o'qitish maqsadlari dastlab o'quv fani darajasida aniqlashtirishini ta'kidlaydi. N.M.Skatkin² esa o'quv fani va o'quv materialining aloqasini ta'kidlab, "...ta'lim mazmuni o'quv materialidan ko'ra ko'proq aniq shaklga ega emasligi" ni ko'rsatadi. Bu quyidagilarda ifodalanadi: o'quv materialining har bir elementi uchun uning semantik mazmuni aniq maqsadni belgilashi mumkin. Dars tahlili modellarni qurishdan iborat. Darsning matematik modelini aniqlash ta'lim maqsadlari, darsning pedagogik modeli – tarbiyaviy maqsadlar, psixologik modeli – rivojlantiruvchi maqsadlar to'g'risidagi tasavvurni shakllantiradi. Tashkil etish asosini tanlash sharti bilan o'quv materialini mantiqiy tashkil etish maqsadni belgilovchi faoliyatni aniqlaydi. U yoki bu maqsadni aniqlashtirish darajasi model asosini tanlashga bog'liqdir: Davlat ta'lim standarti darajasi, ta'lim dasturi darajasi, aniq o'quv vaziyati darajasi. Turli asoslarda ifodalangan bir maqsad o'zining ifodalanish darajasi

¹ Леднев В. С. Содержание образования.-М.: Высш. шк., 1989. -360 с.

² Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – М.: Педагогика, 1980. – 96 с

bilan

farqlanadi.

5. Integrativ o'qitish metodining rivojlantiruvchi funksiyasi talabning aqliy faoliyatini faollashtiradi. To'g'ri belgilangan o'qitish doim rivojlantiradi, ammo rivojlantiruvchi funktsiya o'qituvchi va o'quvchilarning shaxsni har tomonlama rivojlantirishga maxsus yo'nalganliklarida yanada samarali amalga oshiriladi. Rivojlantiruvchi o'qitishning zamonaviy konsepsiyalari yaxlit psixik tizim sifatida shaxs rivojlanishiga yo'naltiradi: mustaqillik, bilishga oid faollik va o'qitishning shaxsiy motivlarining rivojlanishi. Rivojlantiruvchi o'qitish konsepsiyasi turli nuqtai nazarlardan: rivojlantiruvchi o'qitish tamoyillari, aqliy xatti-harakatlarni shakllantirish bosqichlari N.F.Talizina¹, faoliyatning muammoli tomoni (A.M.Matyushkin², M.I.Maxmutov³ rivojlantiruvchi o'qitish metodlari tizimi (I.Y.Lerner⁴, M.N.Skatkin⁵ bilishga oid faoliyatni o'rganish bilan bog'liq. Integrativ o'qitish metodining rivojlantiruvchi funksiyasi dialektik mantiq asosida bilish jarayoni sifatida o'qitish jarayonida yondashuv bilan bog'liq va o'quv materialini mantiqiy tashkil etishning umumlashgan ko'nikmalarini ishlab chiqish bilan tavsiflanadi.

6. Integrativ o'qitish metodining tartibga soluvchi funksiyasi uning didaktik xususiyatida ifodalanadi. O'qitish jarayoni turli darajalar, turli predmetli sohalar, turli o'qitish vositalari va usullari bilan amalga oshiriladi. Jarayonning yagona tomoni bo'lib o'quv faoliyati sub'ekti xizmat qiladi. Aynan sub'ekt shaxsiy faoliyatning yagona me'yorlarini ishlab chiqadi. O'quv materialini mantiqiy tashkil etish asosida o'quv jarayonini modellashtirish o'quv materiali mazmunini tanlash mezonlarini hosil qiladi.

7. Integrativ o'qitish metodining tarbiyaviy funksiyasi. Pedagogika oliy ta'lim muassasalarining "Boshlang'ich ta'lim va sport tarbiyaviy ish ta'lim yo'nalishida 4 yillik ta'lim davomida metodni qo'llash o'qitishning ta'limiy darajasini oshirish uning tarbiyaviy funksiyalarini kuchaytirishini ko'rsatdi. Bunday o'zaro aloqaning asosi bo'lib insonning psixik faoliyatida anglash, his-tuyg'ular va xatti-harakatlarning qonuniy umumiyligi xizmat qiladi. Bu yaxlitlikni ta'minlash integrativ shaxsiy hosila sifatida dunyoqarashni shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik shartlardan biri hisoblanadi. Axloqiy va boshqa tushunchalar, me'yorlar

¹ Талызина Н.Ф. Методика составления обучающих программ: Учебн. Пособие. -М.: Изд-во МГУ, 1980

² Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении.- М.: Педагогика, 1972. – 208

³ Махмутов М.И. Проблемное обучение. – М.: Педагогика, 1975. –367 с.

⁴ Лернер И.Я. Дидактическая система методов обучения. – М.: Знание, 1976. – 64 с.

⁵ Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – М.: Педагогика, 1980. – 96 с

va talablar tizimini o'zlashtirishsiz shaxsni shakllantirish mumkin emasdir. Integrativ o'qitish metodini tashkil etuvchi konstruktiv-metodologik, rivojlantiruvchi va maqsadni aniqlovchi funksiyalar jamiyatning u yoki bu rivojlanish bosqichida tarbiya vazifalarini to'g'ri tushunishning ta'sirchan omili hisoblanadi. Integrativ o'qitish metodi tarbiyalovchi funksiyasining muhim tomoni pedagogik jarayonning shaxs darajasidagi ikkita umumiy ijtimoiy-shaxsiy mohiyatini aniqlash imkoniyati hisoblanadi (V.M.Monaxov¹). Ijtimoiy jihat jamiyatning umumiy boshlang'ich ta'limga global talablarini aks ettiradi. Shaxsiy jihat shaxsning asosiy tomonlarini shakllantirish nuqtai nazaridan umumiy oliy ta'limning maqsadlarini aks ettiradi. Bu nuqtai nazardan ta'lim mazmunini tanlash talaba tomonidan shaxsning amaliy faoliyatdagi bugungi ehtiyojlariga muvofiq amalga oshiriladi. Integrativ o'qitish metodi "Boshlang'ich ta'lim va sport tarbiyaviy ish" ta'lim yo'nalishi talabalarini o'qitish doirasida bunday tanlovni amalga oshirishning keng imkoniyatini taqdim etadi. O'quv reja tuzilmasi integrativ o'qitish jarayonini vaqt bo'yicha taqsimlashga talablarning majmuini aks ettiradi:

- o'sib boruvchi murakkablikdagi bilishga oid vazifalarning vaqt bo'yicha taqsimlashning muayyan bosqichlaridagi bir turliligi;
- tuzilmaviy-invariant o'quv fanlarining muvofiqlashtirilganligi;
- o'qitish jarayonidagi uzluksizlikligi;
- alohida fanlarni o'rganishda bosqichlilikligi;
- instruktiv ko'rsatmalarning umumiyiligi.

Barcha xususiy metodikalarni o'rganishning boshi didaktikani o'rganish bilan vaqt bo'yicha muvofiqlashtirilgan, uning shaklini o'quv fanlarining aniq mazmuni bilan to'ldiradi. Bunday yondashuv ikkinchi kursda o'qitish jarayonining integratsiyalashganligining yuqori darajasini tavsiflaydi, bunda nisbatan qisqa vaqt oralig'ida miqdor yig'indilari yangi sifatga aylanadi. Bu maqsadni, masalan: "Matematika va uni o'qitish metodikasi"ni parallel o'rganishni ham ko'zlaydi. Ikkita gnoseologik bog'liq fanlarning o'zaro aloqadorligi, bir tomondan matematikani o'qitish jarayonini kasbiylashtirishga, boshqa tomondan esa -matematika o'qitish metodikasining predmetli tomonini egallashning ilmiyligi va tizimlilikiga olib keladi. O'zaro aloqalar jarayonida bir-birini boyitib, ular o'z tuzilmalaridagi sifatli

¹ Монахова Г.А. Образование как рабочее поле интеграции // Педагогика. -1997.-№ 5.-С. 52-55

o'zgarishlarni yuzaga keltiradi, yangi funksiyalarning paydo bo'lishiga va natijada – yangi yaxlitlikning yuzaga kelishiga olib keladi. Egallangan bilimlarning o'quv va pedagogik amaliyotlar jarayonida o'zgarishlarini inobatga olib, o'qitish jarayoni talabalarning ilmiy-tadqiqotchilik ishlari uchun haqiqiy shart-sharoitlarni ta'minlaydi, o'qitishning kasbiy darajasini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Леднев В. С. Содержание образования.-М.: Высш. шк., 1989. -360 с.
2. Лернер И.Я. Дидактическая система методов обучения. – М.: Знание, 1976. – 64 с.
3. Матюшкин А.М. Проблемные ситуatsii в мышлении и обучении.– М.: Педагогика, 1972. – 208
4. Махмутов М.И. Проблемное обучение. – М.: Педагогика, 1975. –367 с.
5. Монахова Г.А. Образование как рабочее поле интегрatsii // Педагогика. - 1997.-№ 5.-С. 52-55
6. Самсиков Сергей Алексеевич. Интегративный подход к подготовке учителей начальных классов (Логический аспект) : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 : Рязань, 2000 212 с. РГБ ОД, 61:01-13/150-9
7. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – М.: Педагогика, 1980. – 96 с
8. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – М.: Педагогика, 1980. – 96 с
9. Талызина Н.Ф. Методика составления обучающих программ: Учебн. Пособие. -М.: Изд-во МГУ, 1980